

ชุมชนการวาระธรรม : กระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิตและสังคมที่ดีงาม

Garavata Dhamma Community :
Learning Process for Good Life and Society

อาทิษฐ์ บำรุงเอื้อ¹ / ศักดิ์พงศ์ หอมหวาน² / ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ³
Artit Bumroong-eir / Sakpong Huomhuan / Tatchawat Laosuwan

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมของชุมชนพื้นที่ขับเคลื่อนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อสร้างกระบวนการชุมชนการวาระธรรมที่เหมาะสมให้กับกลุ่มเป้าหมายและนำชุมชนการวาระธรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนพื้นที่อื่น โดยใช้การวิจัยแบบผสานวิธี ซึ่งใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก การวิจัยเชิงปริมาณเป็นรอง รวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจชุมชน การทำแผนที่ภูมิสังคม การเสวนาทางวิชาการ การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม โดยใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบบันทึกการสนทนา และแบบสังเกตพฤติกรรม ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยปรากฏดังนี้ 1) ปรากฏการณ์ทางสังคมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่า ชุมชนมีความเสี่ยงที่ผู้คนเริ่มเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ดีงาม ละเลยวิถีชุมชนที่พึงพิงและเคารพธรรมชาติ ขาดการเคารพตนเองและผู้อื่น 2) กระบวนการชุมชนการวาระธรรมที่เหมาะสม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ (1) การสร้างกลุ่มคนการวาระธรรม (2) การสถาปนากลุ่ม (3) การออกแบบกิจกรรมกลุ่ม (4) การขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่ม (5) การเสริมสร้างพลังกลุ่ม สามารถสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตให้ผู้คนในชุมชนพ้นจากความเสี่ยง 3) การนำชุมชนการวาระธรรมเรียนรู้ร่วมกัน

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

² อาจารย์ สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

³ อาจารย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

กับชุมชนพื้นที่อื่น เป็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในพฤติกรรมเชิงประจักษ์ พบว่า หลังการเรียนรู้ร่วมกัน ชุมชนพื้นที่อื่นล้วนผ่านการรับรู้ มีท่าทีตอบรับชุมชนकारวะธรรม

คำสำคัญ : เคารพสิ่งสำคัญ, คุณธรรมจริยธรรม, ค่านิยม

ABSTRACT

This research aimed to study the social phenomenon of the community area driven from the past to present in order to create the appropriate process to form the target group to be the Garavata Dhamma community. Moreover, such community had to learn and share Garavata Dhamma knowledge with other communities. The study used Mixed Methods Research Design which mostly focused on the qualitative data while the quantitative was minor. Data collection instruments were community survey, social mapping, academic seminar, unstructured interview, in-depth interview, and focus group. The data were analyzed using content analysis. The findings show that: 1) The study of social phenomenon from the past to present found that the community was at risk as the people's virtue, morality, ethics, and value began to decline. Community way of life that depended on and respected for nature was left behind. People lacked self-respect and respect for

others. 2) The appropriate Garava Dhamma community process comprised 5 steps : (1) forming a group of Garavata Dhamma people, (2) establishing the group, (3) designing group activities, (4) driving group activities, and (5) empowering the groups. The results showed that the Garavata Dhamma community process can build the immunity for people in living their lives and getting out of risk. 3) Bringing the Garava Dhamma community to learn and share knowledge with other communities was the link of explicit learning. It was found that other communities experienced the knowledge and seemed to accept the Garavata Dhamma community.

Keywords : Important Adoration, Ethics

บทนำ

สังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านอย่างรวดเร็ว ตามกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมากมาย จึงมีความจำเป็นต้องเร่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้มีคุณค่าและตระหนักถึงผลประโยชน์ของสังคม การสร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในสังคมโดยการเสริมสร้างทุนทางสังคมและความสัมพันธ์ของคนในสังคม ปลูกฝังกระบวนการคิดในการเคารพซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่หลากหลาย ยอมรับข้อจำกัดความแตกต่างของอัตลักษณ์ในพื้นที่และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รื้อฟื้น

ค่านิยมที่ดีและสร้างค่านิยมใหม่ที่เป็นที่ยอมรับบนพื้นฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ เกิดความร่วมมือ แบ่งปันและ เอื้ออาทรกันในสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554 : 10)

ดังนั้นจึงต้องเสริมสร้างจิตสำนึกทางสังคม และวัฒนธรรมที่ดั่งงามด้วยการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจให้คนไทยปรับเปลี่ยนความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและความมีคุณค่าในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน อีกทั้งยังต้องเสริมสร้างพลังทางสังคมให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างสร้างสรรค์ โดยเรียนรู้ เข้าใจ และปฏิบัติตนในหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบที่ดีในฐานะพลเมืองดีของสังคม มีค่านิยมไม่ยอมรับการกระทำความผิดทุจริตคอร์รัปชัน พร้อมทั้งมีวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีส่วนร่วมในทุกด้านแบบมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี เคารพในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และความคิดเห็นที่แตกต่างกันในทางสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีจิตอาสาเข้าร่วมพัฒนาสังคมในทุกระดับ การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสังคมไทยในทุกๆระดับนั้นมีความสำคัญยิ่ง ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้ระบุไว้ว่าการยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตบนหลักการพื้นฐานสำคัญที่คนไทยต้องมีความรู้ ใฝ่เรียนรู้ ตัดสินใจด้วยความระมัดระวังมีสำนึกในศีลธรรม และจริยธรรม ดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อุตุน มีสติใช้ปัญญาจะนำไปสู่ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง สามารถดำเนินชีวิตอย่างสมดุลทุกด้านการสร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทยตระหนักถึงคุณค่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย สร้างจิตสำนึกที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ อยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความสาม

ัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน บนความแตกต่างหลากหลายวัฒนธรรมเพื่อเป็นฐานในการก้าวไปสู่สังคมที่มีความใสใจและแบ่งปันต่อผู้อื่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554 : 10 - 24) ขณะเดียวกันกระแสดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านห้วยจั่ว ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์โดยยากต่อการหลีกเลี่ยง ก่อให้เกิดปัญหาทั้งทางสังคมและวัฒนธรรมแก่ชุมชนมีสัญญาณว่าคนจำนวนไม่น้อย เริ่มเสื่อมถอย คุณธรรม จริยธรรม มีค่านิยมที่เป็นปัจเจกมากขึ้น เริ่มไม่พึ่งพาซึ่งกันและกัน ดังที่ประเวศ วะสี (2547) กล่าวว่าความเป็นชุมชนล่มสลายเพราะการพัฒนาที่เอาเงินเป็นตัวตั้งไม่คำนึงถึงวัฒนธรรมของแต่ละสังคมความยั่งยืนย่อมไม่เกิดขึ้น กลายเป็นการฆ่าตัวตายทางวัฒนธรรม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2543 : 72-73) เมื่อก่อนเคยมีการลงแขกทำนา การขอแรงสร้างบ้าน งานบวช งานแต่ง แต่ปัจจุบันล้วนต้องจ่ายค่าจ้างแรงงาน ขาดการแบ่งปันและเอื้ออาทร พึ่งพากันมากขึ้น อาหาร เคยผลิตบริโภคเอง กลับขาดการพึ่งพาตนเอง ตามวิถีทุนนิยมอย่างวัฒนธรรมเมืองมากขึ้น ที่อยู่อาศัย จากวัฒนธรรมการปลูกสร้างบ้านไม้สองชั้น มีใต้ถุนเพื่อไว้ใช้ประโยชน์กิจกรรมของคนในครอบครัว หรือเป็นศูนย์เสวนา (ศูนย์โฮ) กับเพื่อนบ้านถูกปรับเปลี่ยนเป็นบ้านสองชั้น คอนกรีตเสริมเหล็กใต้ถุนสูญหาย ความสัมพันธ์ระหว่างกันสูญหายตาม เครื่องนุ่งห่ม จากเคยถักทอตัดเย็บใช้เอง เปลี่ยนเป็นนิยมเสื้อผ้าตามแฟชั่นเมือง จนหมดความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน การรักษาโรค เคยใช้สมุนไพร ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ปัจจุบันสูญหาย ทั้งยังมีค่านิยมที่มุ่งแสวงหาความสุขส่วนตนและคำนึงถึงประโยชน์แต่พวกพ้องมากกว่าส่วนรวม ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ

ถดถอย สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว มีความเปราะบางจนนำไปสู่ปัญหาทางสังคมมากขึ้น ทั้งยังเกิดแนวโน้มคนในชุมชนขาดความไว้วางใจและขาดการมีส่วนร่วมทางสังคม เด็กและเยาวชนขาดความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดี ไม่หวงแหนในวัฒนธรรมที่มีรากเหง้าอันงดงามของตน ขาดความเคารพตนเองและผู้อื่น อันเป็นความเสื่อมถอยทางคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม

ชุมชนการวะตะธรรม คือ ชุมชนที่ดำเนินวิถีชีวิตด้วยกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เคารพสิ่งสำคัญร่วมกัน คือ คนเคารพคน คนเคารพธรรมชาติและคนเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งยังถือว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญที่พึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเอื้ออาทรและแบ่งปันโดยความหนักแน่นจริงจัง มองเห็นคุณค่าและความสำคัญแล้วปฏิบัติต่อบุคคล ต่อธรรมชาติ และต่อสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างถูกต้องและจริงจัง โดยยึดหลักเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนบ้านห้วยจั่ว ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยยึดตามหลักพุทธธรรมบนฐานการวะตะ 6 ได้แก่ 1) พุทธการวะตะ หมายถึง การเคารพนับถือผู้ตื่นรู้ผู้เบิกบาน 2) ธรรมการวะตะ หมายถึง การเคารพนับถือในคำสอนให้ทำความดี 3) สังฆการวะตะ หมายถึง การเคารพนับถือผู้แสวงหาความตื่นรู้ หรือนักบวชผู้แสวงสู่อริยสงฆ์เพื่อความสุขหลุดพ้น 4) ลีขการวะตะ หมายถึง การเคารพนับถือในศีลสมาธิ ปัญญา คือ การศึกษาธรรมด้วยการปฏิบัติบูชา คือ รักษาศีลและทำความเพียร ผูกอบรมจิตให้เป็นสมาธิเพื่อเจริญปัญญาให้แก้กิเลสเป็นภวานามยปัญญา 5) อัปมาทการวะตะ หมายถึง การเคารพนับถือในความไม่ประมาทเลินเล่อ ดูถูกดูหมิ่นและละเลยต่อการศึกษา นอบน้อมศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตลอดจนถึงจอันควรทำและ 6) ปฏิสันถาร

การวะตะ หมายถึง การเคารพนับถือ ความคิดเห็นผู้มาพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในธรรมด้วยการปฏิบัติอย่างสัมมาการวะ เป็นหลักพุทธธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนการวะตะธรรม เพื่อให้คนในชุมชนมีสำนึกต่อการเคารพสิ่งสำคัญร่วมกัน สรรค์สร้างสังคมใจงาม พึ่งพาอาศัยกันได้ภายใต้ฐานคิด “เคารพสิ่งสำคัญร่วมกัน สรรค์สร้างสังคมใจงาม” ซึ่งเป็นลักษณะของชุมชนการวะตะธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมชุมชนบ้านห้วยจั่ว ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษากระบวนการชุมชนการวะตะธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านห้วยจั่ว ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อขยายผลกระบวนการชุมชนการวะตะธรรมที่เหมาะสมเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนอื่น

ขอบเขตการวิจัย

พื้นที่ทำงานวิจัย

1. พื้นที่ขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน คือ ชุมชนตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์
2. พื้นที่ขับเคลื่อนนวัตกรรมคือ ชุมชนบ้านห้วยจั่ว ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

ระยะเวลาวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมชุมชนการวะตะธรรมในชุมชนบ้านห้วยจั่ว ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ภายใน

เดือน กันยายน – พฤศจิกายน พ.ศ. 2556

ระยะที่ 2 ศึกษากระบวนการชุมชนการระดมความคิดเห็นที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านหัวจัว ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ภายในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2556 – กรกฎาคม พ.ศ. 2557

ระยะที่ 3 นำชุมชนการระดมความคิดเห็นที่เหมาะสมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น ภายในเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม พ.ศ. 2557

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีคือ วิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณร่วมกัน (Mixed Methodology) และประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิทยา (Methodology) ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรือ CBR (กาญจนา แก้วเทพ, 2553 : 49-56) ที่ต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อน มีการกำหนดรายละเอียดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายได้แก่ กลุ่มคนและครอบครัวในชุมชนบ้านหัวจัว ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งหมดจำนวน 100 คน ประกอบด้วยพระสงฆ์ จำนวน 5 รูป นักวิชาการ 5 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 5 คน ผู้นำชุมชน 10 คน ผู้แทนชุมชน 15 คน ครู 5 คน คน ชาวบ้าน 45 คน เด็ก และเยาวชน 10 คน

เครื่องมือการวิจัย

การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. วิธีการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้ใช้แบบการบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบสัมภาษณ์แบบสังเกตพฤติกรรมในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด

2. วิธีการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือเชิงปริมาณผู้วิจัยได้ใช้ แบบสำรวจความต้องการ แบบประเมินทักษะชีวิตในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดการเก็บข้อมูลเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเอกสารและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research)
2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เริ่มต้นจากการลงพื้นที่สำรวจชุมชนพหุลักษณะท้องถิ่นการเปิดเวทีชาวบ้าน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ทั้งนี้ ยังใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการสำรวจความต้องการ และการประเมินทักษะชีวิต

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งมุ่งเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิเคราะห์แบบการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์ทั้งในระหว่างการเก็บข้อมูลและหลังการเก็บข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

1. ปรากฏการณ์ทางสังคมในพื้นที่ซึ่งเคลื่อนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่า ชุมชนบ้านหัวจัวมีความเสี่ยงที่ผู้คนเริ่มเสื่อมถอยคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดีงาม โดยเฉพาะการเคารพกันของคนในชุมชน คนเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติน้อยลง และในส่วนของ การเคารพธรรมชาติพบว่าสูญหายไปจากชุมชน ซึ่งต่างจากในอดีตที่คนให้การเคารพธรรมชาติเพราะธรรมชาติจะนำไปสู่การสร้างสรรคภูมิปัญญาเสื้อผ้า อาหาร บ้าน และยารักษาโรค ปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต แต่ด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ชุมชนบ้านหัวจัวได้รับอิทธิพลของรั้งค่านิยมวัฒนธรรมภายนอกและการขยายตัวของเมือง ซึ่งเป็นค่านิยมที่เน้นความทันสมัย ความสะดวกสบาย มองความสำคัญของคนด้วยฐานะทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ มีความเป็นปัจเจกสูง จึงทำให้สังคมแห่งการเคารพกันกลายเป็นจุดเสื่อมของชุมชนบ้านหัวจัว อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านหัวจัวยังมีจุดแข็งในเรื่องความเคารพทั้งการเคารพตนเอง และการเคารพคนอื่นอีกทั้งมีความใจงามที่ยังเอื้ออาทรและแบ่งปันยึดมั่นในขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี จึงนำจุดแข็งนี้ไปสู่การสร้างกระบวนการชุมชนการระตะธรรม

2. กระบวนการชุมชนการระตะธรรมเป็นนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่จะสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชน โดยกระบวนการชุมชนการระตะธรรมขับเคลื่อนด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมเรื่อง การระตะ 6 และฐานคิด “เคารพสิ่งสำคัญร่วมกัน สรรค์สร้างสังคมใจงาม” จนเกิดคุณลักษณะของคนในชุมชน 8 ประการ ได้แก่ 1) มองเห็นคุณค่าและยึดถือว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งสำคัญ 2) เข้าใจในความ

จริงของชีวิต 3) ยึดแนวปฏิบัติตามหลักทางศาสนา 4) ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ 5) เคารพตนเอง 6) เคารพผู้อื่น 7) มีการสละให้ 8) มีใจงามใจผ่องแผ้ว ผลของกระบวนการชุมชนการระตะธรรมทำให้เกิดความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น อันเนื่องมาจากมีกิจกรรมร่วมกัน ดำเนินชีวิตด้วยวิถีพอเพียง ให้ความเคารพต่อสิ่งสำคัญร่วมกันของชุมชน สามารถสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตให้ผู้คนในชุมชนพ้นจากความเสี่ยงของการเกิดปัญหาในการดำรงชีวิต นอกจากนี้การสร้างพลังความเป็นชุมชนการระตะธรรมให้กับกลุ่มเต็มเสริมพลังให้แกร่งขึ้นด้วยการสร้างกลุ่มเยาวชนการระตะธรรมขึ้นมาเพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องสืบสานแนวทางและคุณลักษณะของชุมชนการระตะธรรมให้สืบต่อไป

3. การขยายผลชุมชนการระตะธรรมด้วยเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนอื่น เป็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในพฤติกรรมเชิงประจักษ์ พบว่า หลังการเรียนรู้ร่วมกัน ชุมชนพื้นที่อื่นล้วนผ่านการรับรู้ มีท่าทีตอบรับชุมชนการระตะธรรม ส่วนจะแสดงความเป็นเจ้าของแล้วนำไปขับเคลื่อนสร้างความเข้มแข็ง ให้ชุมชนของตน จนก่อรูปอำนาจ กฎเกณฑ์และคุณค่าที่ตีนั้น ยังไม่สามารถคาดการณ์ได้

อภิปรายผลการวิจัย

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันผ่านความเป็นท้องถิ่น ซึ่งมีระบบความสัมพันธ์ที่มีคนเป็นศูนย์กลาง ระบบความสัมพันธ์ของท้องถิ่น ที่ผลการวิจัยพบประเด็นปรากฏการณ์ทางสังคม การสร้างชุมชนการระตะธรรม และการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเพื่อขยายผลกับชุมชนอื่น สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ปรากฏการณ์ทางสังคมชุมชนบ้านหัวงัว พบว่า ประเด็นสำคัญคือชุมชนกำลังเผชิญกับความเสี่ยงต่อการเสื่อมถอยคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดีงาม กล่าวคือ คนเคารพกันน้อยลง คนเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติน้อยลง ในขณะที่ระยะหลังคนเคารพธรรมชาติได้สูญหายไปจากชุมชนบ้านหัวงัว นับเป็นความเสี่ยงที่น่าเป็นห่วง เพราะกระแสวัตถุนิยม ความทันสมัย ทำให้เกิดการละเลยความเป็นชุมชนที่เอื้ออาทรต่อกัน การเคารพกัน คนในชุมชนให้ความสำคัญต่อคน ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติน้อยลง แต่กลับให้ความสำคัญกับปัจเจก ตลอดจนความสะดวกสบาย ทำให้ธรรมชาติถูกทำลาย คนเริ่มเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ปัจจุบันการดำเนินวิถีชีวิตอย่างแท้จริงในชุมชนด้วยภูมิปัญญาชุมชนด้านเสื้อผ้า บ้าน อาหารและยา ถูกลดทอนความสำคัญลงโดยเทคโนโลยี และความทันสมัย ความเป็นสมัยใหม่ทำให้มาลดทอนความสำคัญของความแท้จริงลงไป ระบบความสัมพันธ์ที่ดีในระดับครอบครัว ชุมชน ถูกทำลาย เป็นการหลงทิศผิดทางไปชั่วขณะตามความทันสมัยยิววัตถุนิยม ความทันสมัย สอดกับ ประเวศ วะสี (2547) การใช้เงินเป็นตัวตั้งในการพัฒนาทำให้ความเป็นชุมชนล่มสลาย ทำลายภูมิปัญญา และวัฒนธรรมที่ดีงาม เช่นเดียวกับฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540 : 18) ที่มองวิถีการผลิตแบบพอเพียงชีพของหมู่บ้านในอดีตปัจจุบันวิถีนั้นได้หายไปด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ชุมชนการวะตะธรรมถือเป็นแนวทางสร้างภูมิคุ้มกัน ถือเอาสิ่งที่ควรเคารพร่วมกัน สิ่งที่มีคุณค่าและมีความสำคัญในการดำเนินวิถีชีวิต ข้อค้นพบคือ การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยผ่านวิถีการดำเนินชีวิต ทำให้สามารถประเมินสถานการณ์

เห็นความเสี่ยงและการสร้างภูมิคุ้มกันได้ตามทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 จุดเสี่ยง คือความทันสมัย ความสำคัญของปัจจัยสี่ เสื้อผ้า บ้าน อาหารและยา ถูกลดทอนความสำคัญลง สิ่งเหล่านี้หากมีการเคลื่อนตัวเข้าไปในชุมชนการวะตะธรรมแล้ว จะทำให้การลดทอนความสำคัญเหล่านั้นเป็นการร่วมสมัย มิติชุมชนการวะตะธรรมมองความร่วมมือเป็นภูมิคุ้มกัน ภูมิคุ้มกันที่ดีต้องเริ่มบนฐานหรือก่อรูป อานาจที่ดี เพราะอานาจที่ดีก็นำสู่กฎเกณฑ์ที่ดีและสร้างคุณค่าที่ดี ดังที่ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2536 : 36) ได้กล่าวถึงกระบวนการทางปัญญาของมนุษย์ไว้ว่า มนุษย์ต้องเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่อความอยู่รอดและดำรงเผ่าพันธุ์ ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็ต้องสร้างและปรับระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันตลอดเวลา เพราะมนุษย์เป็นเพียงส่วนเล็กมากในธรรมชาติในจักรวาล อันลึกลับไพศาลมนุษย์ถึงจะเก่งอย่างไรก็จจะรู้แจ้งแทงตลอดจนสามารถควบคุมทุกสิ่ง ทุกอย่าง ไปได้ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องสร้างระบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติขึ้นตามความรู้ความเข้าใจและจินตนาการของเผ่าพันธุ์ เพื่ออย่างน้อยก็ให้เกิดดุลยภาพเกิดความมั่นคงทางใจ จึงเป็นการใช้ปัญญาแก้ปัญหา สังคม สืบสาน และปรับเปลี่ยนอย่างไม่หยุดยั้งจึงเรียกว่าสิ่งภูมิปัญญา คือแก่นของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแนวทางของชุมชนการวะตะธรรม นอกจากนี้การขับเคลื่อนชุมชนการวะตะธรรมยังทำให้เห็นการเคลื่อนตัวที่เป็นการสนับสนุนฐานคิดที่วางไว้คือ “เคารพสิ่งสำคัญร่วมกัน สรรค์สร้างสังคมใจงาม” ซึ่งเป็นฐานคิดที่ใช้เป็นคำถามนำในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม สอดคล้องกับบุญเทียน ทองประสาน (2531 :102) ที่ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมชุมชน

ประเด็นที่ 2 กระบวนการสร้างชุมชน
การวะตะธรรม ข้อค้นพบจากการขับเคลื่อน
 กระบวนการสร้างชุมชนการวะตะธรรม 5 ขั้นตอน
 ได้แก่ 1) การสร้างกลุ่มคน 2) การสถาปนากลุ่ม
 3) การออกแบบกิจกรรมกลุ่ม 4) การขับเคลื่อน
 กิจกรรมกลุ่ม 5) การเสริมสร้างพลังกลุ่ม พบประเด็น
 การอภิปรายผล ดังนี้

1. ความยากอยู่ที่จุดเปลี่ยนถ่ายจากการ
 รับรู้สู่ความเป็นเจ้าของ หลังจากการรวบรวมคน
 เป็นกลุ่มแล้ว จุดเปลี่ยนถ่ายที่จะสถาปนากลุ่มเป็น
 เรื่องยาก การเคลื่อนงานจึงต้องเป็นไปตามทิศทาง
 เดียวกันและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
 สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 คือเสริมสร้างความเข้ม
 แข็งของสถาบันครอบครัวในการบ่มเพาะให้คนมี
 ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินวิถีปลูก
 ฝังความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน อนุรักษ์ภูมิปัญญา
 ท้องถิ่น พึ่งพาตนเองบนทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถี
 ชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นหลัก
 โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในชุมชน สามารถ
 อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เคารพในศักดิ์ศรีความ
 เป็นมนุษย์บนพื้นฐานของความไว้วางใจ

2. เมื่อกลุ่มคนเป็นเจ้าของชุมชนการวะ
 ตะธรรมแล้ว สิ่งที่น่าพาก้าวเข้าสู่ความเป็นเจ้าของ
 ชุมชนการวะตะธรรม คือการ**เคารพสิ่งสำคัญ**
ร่วมกัน แสดงออกให้เห็นได้คือ การยอมรับใน
 คุณลักษณะ 8 ประการ คือความเป็นเจ้าของ
 คุณลักษณะ 8 ประการนั้นเองเป็นของตน สิ่งที่เป็น
 ชุดความรู้ใหม่คือชุมชนการวะตะธรรมเข้ากันได้กับ
 ชุดความรู้เดิมของเขาก็จะทำหน้าที่เชื่อเชิญ ส่วนที่
 ไม่สามารถจะเข้าเป็นเนื้อเดียวกับชุดความรู้เดิมก็
 จะรับไว้ได้เพียงชั่วคราวและจะถูกผลัดออกในที่สุด
 สะท้อนให้เห็นถึงความมีจริยธรรมคุณธรรมของ
 คนในชุมชน ดังที่ สิทธิโชค วรานุสันติกุล (2549 :

51- 52) ที่อธิบายถึงคุณธรรมว่าเป็นสิ่งที่บุคคลเห็น
 ว่าดีงามมาก มีประโยชน์มากและเลวน้อย ในกาล
 เทศะหนึ่งๆ เช่น ความเอื้อเฟื้อ ความอดทน ความ
 ยืนยันแข็ง ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่
 การมีระเบียบวินัย เป็นต้น

3. มีความท้าทายในประเด็นการขับเคลื่อน
 งาน ขึ้นความมีพลัง ทำทายเป็น กระบวนการสร้าง
 ชุมชนการวะตะธรรมส่งผลต่อการปลูกจิตสำนึก นำ
 สู่พลังภายในจนระเบิดออกมา เพราะคนในชุมชน
 เห็นคุณค่าและความสำคัญ ทั้งยังเชื่อมั่นว่าบนฐาน
 ของความเคารพ การเคารพกันผ่านระบบอาวุโสทาง
 เครือญาติ ทำให้ก่อเกิดคนใจงาม ที่เชื่อมโยงระหว่าง
 คนต่างวัย โดยเฉพาะการเกิดกลุ่มเยาวชนชุมชน
 การวะตะธรรมเกิดขึ้นเพื่อเป็นการสืบทอดแนวทาง
 การพัฒนาชุมชนต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดของ
 สมพันธ์ เตชะอธิก (2552 : 56) พลังชุมชนเป็น
 ทางเลือกในการพึ่งตนเองเพื่อการแก้ปัญหาต่างๆ
 ที่เกิดขึ้นโดยตัวชุมชนเองผสมกับพลังภายนอกที่
 เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ความ
 เข้มแข็งและการจัดการความรู้เพื่อขยายผลสู่ชุมชน
 อื่น และสีลาภรณ์ บัวสาย (2547 :21) พลังเกิดจาก
 ระบบความรู้ท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับบริบทฐาน
 ทรัพยากรและสังคมวัฒนธรรม สอดคล้องกับการ
 ศึกษาท้องถิ่นเชิงพหุลักษณะ (ศักดิ์พงศ์ หอมหวล,
 2557 : 11) ที่อธิบายความเป็นท้องถิ่นไว้ว่าเป็น
 ระบบความสัมพันธ์ของคน ธรรมชาติ และสิ่งเหนือ
 ธรรมชาติ การปลูกจิตสำนึกให้ตระรู้ถึงคุณค่า
 ร่วมกันก็จะทำให้เกิดพลังชุมชนที่สามารถดำเนิน
 งานการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืนสืบไป

ประเด็นที่ 3 การขยายผลและเรียนรู้ร่วม
กันกับชุมชนอื่น

การเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น
 เป็นการเผยแพร่ การแสดงผลของชุมชนการวะตะ

ธรรมผ่านการทำงานของจิต (ธาตุ 5) ทำให้ชุมชนอื่นสนใจและเชื่อมโยงมาหา การเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่นเกิดขึ้น 2 ประการ คือ ทั้งการนำชุมชนการวาระธรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่นและชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนการวาระธรรม ดังที่ประเวศ วะสี (2540 : 59) ได้กล่าวถึงความเป็นชุมชนเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันและการจัดการตนเองร่วมกัน การเชื่อมโยงชุมชนพื้นที่อื่นด้วยการนำชุมชนการวาระธรรมเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากได้ขยายความรู้แล้ว ยังมีคุณค่าในการหยั่งลึกลงจนเห็นถึงอำนาจ พลังของชุมชนการวาระธรรมที่ขับเคลื่อนสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนชุมชนใกล้เคียง เช่นเดียวกับ Schuler, (1989 : 91) ได้กล่าวว่า ชุมชน คือ สายใย (Web) ของความสัมพันธ์ทางสังคมมีความเป็นเอกภาพ มีพลังความยึดโยง (Cohesive) การสนับสนุนเกื้อกูลกันและกัน ช่วยคิดสรรกลั่นกรองข้อมูลที่เป็นประโยชน์ โดยไม่ต้องเก็บรวบรวมไว้มากมายเช่นแต่ก่อน (Greenberg. 2000 : 73) ซึ่งเป็น “ชุมชนเหมือนจริง” ที่เกี่ยวข้องสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน เพราะชุมชนคือระบบความสัมพันธ์คนกับบริบทของชุมชนนั้นๆ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

ชุมชนการวาระธรรม : กระบวนการเรียนรู้ชีวิตและสังคมงาม เป็นงานวิจัยด้านนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ต้องใช้ฐานคิดเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงาน และใช้หลักพุทธธรรมขับเคลื่อนเพื่อกำหนดลักษณะของชุมชนที่คาดหวังไว้ มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ฐานคิด คือ กรอบแนวทางที่จะนำไปสู่คุณลักษณะของชุมชนที่พึงประสงค์ ซึ่งกระบวนการของชุมชนการวาระธรรมใช้ฐานคิด “เคารพสิ่งสำคัญร่วมกัน สรรค์สร้างสังคมใจงาม” เพราะ

ต้องการสร้างชุมชนที่ให้ความเคารพสิ่งสำคัญในชุมชนร่วมกัน ทั้ง คน ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ เพราะในทุกมิติมีความสัมพันธ์กัน หากมีการเคารพต่อกันแล้วจะทำให้สังคมนั้นเป็นสังคมของความดีงาม ปัญหาสังคมก็จะน้อยลง ดังนั้นฐานคิดจึงมีความสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาที่มีทิศทางและเป้าหมายร่วมกัน หากชุมชนใดจะนำแนวทางชุมชนการวาระธรรมไปใช้ฐานคิดจึงต้องให้มีความเหมาะสมกับแต่ละชุมชน

2. การนำพุทธธรรมมาใช้ จำเป็นจะต้องสอดคล้องกับฐานคิดและลักษณะของชุมชนที่คาดหวัง ในกระบวนการนี้ใช้หลักการวาระ 6 หรือสิ่งที่ควรเคารพ 6 อย่าง ได้แก่ 1) ผู้ต้นรู้ผู้เบิกบาน 2) คำสอนให้ทำความดี 3) ผู้แสวงหาความดีรู้เพื่อความสุขหลุดพ้น 4) รักษาศีลและทำความเพียร 5) ความไม่ประมาทเลินเล่อ และ 6) เคารพความคิดเห็นผู้มาพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หากมีการเคารพดังกล่าวก็จะเกิดสังคมใจงาม ซึ่งเป็นสังคมที่พึงพาวาศัยกันดูแลกันและกัน การใช้หลักพุทธธรรมและฐานคิดพัฒนาร่วมกันเพื่อให้เกิดคุณลักษณะของชุมชน

3. กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนการวาระธรรม จะต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ผู้คนนับจากขั้นตอนแรกคือการสร้างการรับรู้ มีท่าทีตอบรับที่ดี แสดงความเป็นเจ้าของชุมชน จึงจะก่อเกิดจิตสำนึก และมีพลังในขั้นตอนสุดท้าย

4. งานวิจัยนี้เป็นงานมุ่งเปลี่ยนแปลงค่านิยม เปลี่ยนความคิด ต้องอาศัยการสร้างบารมีและศรัทธาเชื่อถือในการปฏิบัติตนเพื่อให้สามารถเข้าถึงจิตวิญญาณของคน จิตวิญญาณของชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งต้องการใช้ความรู้คู่คุณธรรม ความอดทนในการบ่มเพาะและเข้าใจความจริงอย่างเป็นขั้นตอน

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). **คุณลักษณะและวิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักงานสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,สำนักงาน. (2554). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555–2559**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2540). **เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด
- บุญเทียน ทองประสาน.(2531). **แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานชุมชน**.กรุงเทพฯ : สภาคาทอเล็กแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- ประเวศ วะสี. (2540).**เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง : ความเข้มแข็งจากฐานล่าง**. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน. _____ . (2547). **การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : กองทุนส่งเสริมวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ศักดิ์พงศ์ หอมหวล. (2557). **การศึกษาท้องถิ่นเชิงพหุหลั**. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. **การศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2543). **ทัศนะนอกรีต : สังคมวัฒนธรรมปัจจุบันผันแปร**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- สิทธิโชค วรานุสันติกุล. (2549). **ทำอย่างไรให้เขายอม**. กรุงเทพฯ : บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่นจำกัด (มหาชน).
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2547). **พลังท้องถิ่นบหลังเคราะห์งานวิจัยด้านชุมชน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2552). **พลังชุมชนกับมหาวิทยาลัยความท้าทายและคำตอบของโลกอนาคต**. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Greenberg, J. and R.B.Baron. (2000). **Behavior in organizations (7thed)**. Englewood Cliffs, NJ : Prentice- Hall, Inc.
- Schuler, R.S., N.J. Beutell, and S.A., Youngblood. (1989)**Effective Personal Management**. (3rded). Minnesoa : Nest Publishing Company.